

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 64., BR. 5., 161. – 200., ZAGREB, prosinac 2017.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

KONTRASTIVNI PRISTUP OBRADI EGZISTENCIJALNIH REČENICA U NASTAVI INOJEZIČNOGA HRVATSKOG

Marijana Bašić

U radu se govori o kontrastivnome pristupu u nastavi inojezičnoga hrvatskoga na primjeru obrade neraščlanjenih egzistencijalnih rečenica u kojima se rabe glagoli *imati*, *nemati* i *biti*. Daje se kratak pregled istraživanja prijenosnih odstupanja iz njemačkoga jezika pri ovladavanju inojezičnim hrvatskim, a potom se detaljnije raščlanjuju i uspoređuju egzistencijalne rečenice u tim jezicima. Slijedi prikaz obrade egzistencijalnih rečenica s obzirom na dob učenika odnosno razinu poznavanja hrvatskoga jezika. Prvu skupinu čine nasljedni govornici hrvatskoga jezika u državama njemačkoga govornog područja uključeni u program hrvatske nastave u inozemstvu, a drugu odrasli učenici uključeni u različite programe učenja inojezičnoga hrvatskog u Republici Hrvatskoj. Budući da je riječ o složenim morfosintaktičkim ustrojstvima koja se u cijelosti ne mogu obraditi u okviru jedne nastavne jedinice, daje se prijedlog obrade u okviru triju različitih razina ovladavanja inojezičnim hrvatskim obiju dobnih skupina s ciljem sprječavanja ili barem ublažavanja negativnoga prijenosa iz materinskoga ili prvoga jezičnog sustava (J1) u ciljni jezik. Pri tome se vodi računa ne samo o načelu primjerenosti dobi odnosno obrazovnoj razini učenika već i o načelima postupnosti i sustavnosti pa se na nižim razinama predlaže implicitno poučavanje egzistencijalnih rečenica, a na višim eksplicitno.

Uvod

Baveći se poučavanjem inojezičnoga¹ hrvatskog u okviru sve brojnijih sveučilišnih programa i tečajeva što ih nude škole stranih jezika u Hrvatskoj, susrećemo se s heterogenim skupinama polaznika među ostalim i kada je riječ o njihovim materinskim jezicima. Pregledom različitih metoda poučavanja inoga jezika otkrivamo različita gledišta o materinskome jeziku, njegovoj ulozi i utjecaju na ovladavanje² inim jezikom. Neke metode, poput gramatičko-prijevodne, zagovarale su uporabu materinskoga pri poučavanju inoga jezika. Druge, poput audiovizualne i audiolingvalne, uglavnom su ga isključivale iz inojezične nastave.

Sredinom 20. stoljeća unutar materinskoga su se jezika pokušavali utvrditi izvori neizbježnih odstupanja pri ovladavanju inim jezikom. Lado i Fries, predstavnici audiolingvalne metode, uvode u nastavu neke sastavnice kontrastivnoga pristupa i u svojim udžbenicima inzistiraju na uvježbavanju onih jezičnih elemenata u kojima dolazi do međudjelovanja (engl. *interference*) s materinskim jezikom (Prebeg Vilke, 1977.). Fries je ustvrdio da su nastavni materijali temeljeni na znanstvenome opisu ciljnoga jezika, detaljno uspoređenim s materinskim, najučinkovitiji za poučavanje inoga jezika (Sridhar, 1985.: 207.). Medved Krajnović (2010.: 21.) smatra da je upravo Lado začetnik i vodeće ime kontrastivne analize.³ Iz njegove je knjige *Linguistics across Cultures* (1957.) moguće iščitati teorijske temelje kontrastivne analize. Kontrastivna analiza podrazumijeva sustavno istraživanje, opisivanje i usporedbu dvaju jezika kako bi se utvrdile sličnosti i razlike među njihovim ustrojstvima. Slijedom toga tijekom pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća pretpostavka kontrastivne analize⁴ pokušavala je objasniti proces ovladavanja inim jezikom uspoređujući materinski i ciljni jezik. Pretpostavka je bila da će njihove sličnosti rezultirati pozitivnim prijenosom (engl. *positive transfer*) i olakšanim ovladavanjem ciljnim jezikom, dok će razlike dovesti do negativnoga prijenosa (engl. *negative transfer*), ovladavanje će biti otežano, a prijenos ustrojstava iz materinskoga jezika dovest će do pojave odstupanja u ciljnome jeziku.

Odstupanja se mogu pojaviti na svim razinama: fonetskoj, fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj, semantičkoj, pragmatičnoj i kulturološkoj. Pokazalo se da u većini

¹ Naziv *ini jezik* predložila je Zrinka Jelaska (2007.) kao nadređeni pojam drugomu (engl. *second language*) i stranomu jeziku (engl. *foreign language*) pri čemu se stranim jezikom prototipno smatra jezik koji se ne govori u okolini gdje tko živi i djeluje, a drugim jezikom jezik koji se govori u okolini gdje tko živi i djeluje.

² Prema Jelaska (2007.: 93.) naziv ovladavanje (engl. *acquisition*) „ima dvije podređenice: usvajanje (prototipno spontano, u prirodnom okolinostima) i učenje (prototipno svjesno ili osviješteno, u osmišljenim okolinostima)“.

³ Fisiak (1985.: 2.) upozorava da se u literaturi uz nazive kontrastivna analiza ili kontrastivna lingvistika rabe i neki drugi nazivi: *Konfrontative Linguistik* (Zabrocki, 1970. i drugi lingvisti u Njemačkoj), *comparative descriptive linguistics* (Ellis, 1966.), *linguistic confrontation* (Akhmanova i Melenčuh, 1977.).

⁴ Prijevod engl. *Contrastive Analysis Hypothesis* preuzet iz Medved Krajnović (2010.: 21.).

slučajeva nešto više od jedne trećine odstupanja proizlazi iz materinskoga jezika. Prema Ellis (1994.: 302.) raspon odstupanja kod odraslih se govornika različitih materinskih jezika može kretati od 23 do 51 posto. No, zastupljenost prijenosnih odstupanja ovisit će i o razini učenja jezika: na početnoj će ih razini biti mnogo jer, kako ističe Brown (1980.: 173.), na početku ovladavanja inim jezikom materinski je jezik ustvari jedini jezični sustav na koji se moguće osloniti. Kasnije će njihov broj opadati, a rast će broj razvojnih odstupanja koja se javljaju neovisno o prevladavajućem jezičnom sustavu govornika odnosno o njegovu J1.⁵

Pretpostavka kontrastivne analize potaknula je mnoge međunarodne projekte iscrpnih usporedaba različitih jezika⁶ čiji je krajnji cilj bio izrada materijala za učenje i poučavanje inoga jezika s posebnim naglaskom na jezičnim sastavnicama za koje se smatralo da će stvarati teškoće (Medved Krajnović, 2010.: 22.). Od 1965. do 1975. godine u Europi su pokrenuti mnogi projekti u kojima su uspoređivani različiti nacionalni jezici s engleskim jezikom (njemački, poljski, rumunjski, mađarski, finski, francuski, švedski, danski...), a objavljeno je i više od tisuću znanstvenih radova i monografija. Pod vodstvom Rudolfa Filipovića i u Zagrebu je pokrenut jedan takav projekt. Tijekom šezdesetih godina 20. stoljeća postalo je jasno da kontrastivna analiza ne može predvidjeti i objasniti sva odstupanja koja će se javiti pri ovladavanju inim jezikom pa se javljaju novi pristupi i istražuje međujezik.

Prema Macan i Kolaković (2008.) usporedba međujezika i materinskoga ili prvoga jezika omogućava razumijevanje odstupanja i njihovo otklanjanje, a osvješćivanje uzroka, odnosno podrijetla određenoga odstupanja prvi je korak k njegovu uspješnu otklanjanju. Kada je riječ o inojezičnome hrvatskom, to zahtijeva dodatan trud ponajviše zbog heterogenosti skupina s obzirom na materinski jezik polaznika. Nastavnik može poznavati jedan ili više njih, ali vrlo rijetko, tj. gotovo nikada sve materinske jezike koji se mogu pojaviti. Stoga su svi pokušaji pronalaženja i objašnjavanja prijenosnih odstupanja dobrodošli.

U ovome će se radu pokušati objasniti izvor jednoga od prijenosnih odstupanja izvornih govornika njemačkoga jezika koji pokušavaju ovladati hrvatskim jezikom, a potom će se dati prijedlog obrade. Prepoznavanje prijenosnoga odstupanja tek je prvi, ali možda i najvažniji korak jer ako nastavnik zna koja odstupanja može očekivati, moći će uložiti više truda kako bi pravovremeno spriječio ukorjenjivanje nekih od njih ili se ne će uzalud pretjerano baviti neizbježnim privremenim odstupanjima.

⁵ Više o značenjskim razlikama među nazivima materinski, prvi, drugi, strani i ostali jezici vidi u Jelaska (2005.: 24. – 37.).

⁶ Prvi se pokušaji međujezičnih usporedaba (začetak poredbene gramatike) javljaju još početkom 19. stoljeća. Franz Bopp 1816. godine uspoređuje sanskrt s nekim drugim indoeuropskim jezicima (grčkim, latinskim, njemačkim, slavenskim i dr.). Jakob Grimm donosi pregled gramatičkih osobina germanskih jezika (gotskog, njemačkog, nizozemskog, engleskog, frizijskog i skandinavskih jezika), a Dobrovský slavenskih jezika. Za razvoj poredbene gramatike slavenskih jezika značajno je bilo objavljivanje Miklošičeve knjige *Vergleichende Grammatik der Slavischen Sprachen* koja je objavljena u četiri dijela u razdoblju od 1852. do 1875. (Ivić, 1970.: 34. – 35.).

Istraživanja prijenosnih odstupanja iz njemačkoga jezika

Pregledom dosadašnjih istraživanja prijenosnih odstupanja iz njemačkoga jezika u inojezičnome hrvatskom može se zaključiti da su takva istraživanja tek u začetku. Pronađena su samo dva. Jedno se bavi prepoznavanjem i raščlambom odstupanja u pisanim radovima studenata hrvatskoga jezika na Sveučilištu u Grazu (Macan i Kolaković, 2008.), a drugo se bavi odstupanjima djece hrvatskoga podrijetla kojoj hrvatski jezik nije prvi jezik u školama u Njemačkoj, ali ne i detaljnijim objašnjavanjem izvora utvrđenih odstupanja (Vrlić, 2011.) pa se ne daju ni savjeti kako ih otkloniti.

Macan i Kolaković (2008.) analizirale su 35 završnih pismenih radova studenata prve godine koji su hrvatski učili oko 180 sati i 47 radova studenata druge godine koji su hrvatski učili oko 120 sati. Pronađena su odstupanja raščlanjena u tri osnovne vrste: pravopisna, gramatička i leksička. Gramatička su odstupanja uključivala odstupanja u sklonidbi, redu riječi, uporabi veznika i prijedloga, glagolskoj rekciji, glagolskome vidu itd. Zaključeno je da su neka odstupanja lako prepoznatljiva te da je iz njih lako odgonetnuti ciljani oblik, no u određenome broju odstupanja nije tako pa mogu uzrokovati nerazumijevanje ili komunikacijske nesporazume, pogotovo u nedostatku konteksta.

Među gramatičkim odstupanjima studenata druge godine utvrđena su i odstupanja u padežnim izrazima do kojih dolazi uslijed sintaktičkoga prijenosa neraščlanjene (egzistencijalne) rečenice s *es gibt* koja se u njemačkom često rabi i dolazi s akuzativom za razliku od hrvatske istovrijednice *ima* koja se rjeđe pojavljuje i traži dopunu u genitivu. Odstupanje je potkrijepljeno primjerom: **Tamo ima visoke valove*. U njemačkom bi ta rečenica glasila: *Dort gibt es hohe Wellen*. Međutim, da se u navedenome hrvatskom primjeru rabio genitiv umjesto akuzativa, gramatičkoga odstupanja ne bi bilo, ali bi se javilo pragmatično jer bi hrvatska rečenica trebala glasiti: *Tamo su visoki valovi/valovi visoki*.

Egzistencijalne rečenice u hrvatskome i njemačkome jeziku

Slavisti se često bave temom egzistencijalnih glagola, najčešće u okviru šire rasprave o niječnosti, odnosno o pojavi poznatoj kao niječni ili slavenski genitiv. Najviše je radova o ovoj pojavnosti u ruskome jeziku, nešto manje u ostalim slavenskim jezicima pa tako i hrvatskom. Zovko Dinković (2011.: 280.) napominje da neki autori (npr. Mrazek, 1990.) egzistencijalnost definiraju prilično široko pa pod tim pojmom podrazumijevaju

„ne samo apsolutnu (*Ima li pravde?*) i relativnu egzistencijalnost (*Na stolu ima kolača*.) već i značenje mjesta (*Ivan je bio na predavanju*.) i atmosferske pojavnosti (*Jesen je*).“ dok drugi (npr. Clark, 1978.; Babby, 1980.; Freeze, 1992.) imaju nešto uže poimanje egzistencijalnosti odnosno

„razgraničavaju egzistencijalne rečenice, koje govore o (ne)postojanju nekoga ili nečega, od lokacijskih rečenica, koje izražavaju isključivo činjenicu da se nešto nalazi na nekome mjestu“.

Broj glagola koji se mogu pojaviti u egzistencijalnim rečenicama različit je od jezika do jezika, no ni u jednome nije velik. Pregledavajući hrvatske gramatike Zovko Dinković (2011.) izbrojila ih je desetak⁷ te zaključila da se takvi glagoli uglavnom šturo spominju u hrvatskim gramatikama u okviru tumačenja značenja pojedinih padeža ili različitih uporaba glagola *biti* ili *nemati*.⁸ Barić i suradnici (1995.: 222.) primjerice dijele glagole po značenju na *procesualne* i *egzistencijalne* navodeći tek tri primjera egzistencijalnih glagola (*učiteljevati*, *pojavit* *se*, *pojavi* *ljivati* *se*), a u dijelu gramatike posvećenom sintaksi napominju da se predikati izrečeni takvim glagolima nalaze na prvome mjestu u rečenici⁹ odnosno da se neosobni *biti* i *imati* (podrazumijeva se neosobnost kao kategorija semantičkoga ustrojstva) mogu rabiti u besubjektivnim rečenicama.¹⁰ Neosobnost kao semantičko ustrojstvo Katičić (2002.: 86.) tumači:

„Bezlični glagoli nisu dakle obilježeni time što ne otvaraju mjesto subjektu, nego time što im je sadržaj pri bezličnoj uporabi takav da mu se kao rijeku ne može dodati vršilac. Bezlično po tome i nije kategorija gramatičkoga nego semantičkoga ustrojstva.“

U hrvatskim se egzistencijalnim rečenicama najčešće rabe glagoli *imati*, *nemati* i *biti*. Glagol *biti* u takvim je rečenicama samoznačan¹¹ i znači „egzistirati“, „postojati“, „nalaziti se“. Egzistencijalni se glagol *biti*, prema Brač (2017.: 29), osim u egzistencijalnim rečenicama,¹² javlja i u „lokativnim (*Novci su bili na stolu.*) i posesivnim ustrojevima (*U Tanje su bili novci.* ‘Tanja je imala novaca.’)“. Raspravljajući o bliskosti egzistencijalnih, lokacijskih i posvojnih konstrukcija, Kuna (2012.: 51. – 58.) ističe da je „predmet u egzistencijskim rečenicama neodređen i nereferencijalan“ jer se promatra „kao nova obavijest“ za razliku od predmeta (lociranoga elementa) u lokacijskim rečenicama koji se „promatra kao topičan i stoga će biti označen kao određen“. Kao bitnu razliku Kuna (2012.) spominje i to da je „lokacija kao argument obvezna u lokacijskim rečenicama“, a „u egzistencijskim rečenicama to nije tako, ali je prostor obvezno pretpostavljen“ pa se osim o „čisto egzistencijskim (prostor je implicitan) i prototipno lokacijskim (prostor je obvezan i eksplicitan)“ može govoriti i o „egzistencijsko-lokativnim konstrukcijama“. Budući da u nekim primjerima (npr. *U nje* su crne oči i crne kose.) „prijedložno-padežni izrazi, odnosno lokativne

⁷ To su glagoli: *biti*, *imati*, *nemati*, *nedostajati*, *(uz)manjkati*, *nalaziti*/*naći*, *postojati* (Zovko Dinković, 2011.: 281.).

⁸ Prema Zovko Dinković (2011.: 280.) „temeljno značenje najčešćih glagola koji se u hrvatskome koriste za izricanje postojanja – *biti*, *imati* i *nemati* – nije egzistencijalno te bi stoga najtočnija definicija tih glagola bila da su to glagoli koji dobivaju egzistencijalno značenje u određenim konstrukcijama“ pa je „prikladnije govoriti o egzistencijalnim konstrukcijama ili predikatima nego o egzistencijalnim glagolima“.

⁹ Barić i sur. (1995.: 584.) navode dva primjera: „Pojavilo se sunce. (J. Silić) – Stala su repišta. (M. Peić)“.

¹⁰ Barić i sur. (1995.: 427.) navode primjere: „Bit će bune. (I. Kozarac) – U uglovima ima dima. (V. Krmpotić)“.

¹¹ Suznačan je kada se javlja u ulozi pomoćnoga glagola.

¹² Kao primjer Brač (2017.: 29.) navodi rečenicu „Do revolucije su u Moskvi bili konjski tramvaji.“

odredbe ne mogu biti shvaćene kao lokacijski argument u egzistencijsko-lokacijskim konstrukcijama, već kao posjednik“, Kuna (2012.: 56.) zaključuje da je riječ o „neotuđivoj posvojnosti, i to o njezinu uobičajenom izražavanju – dijelovima tijela i rodbinskim odnosima“.

Glagoli *imati* i *nemati* mogu dakle imati tri značenja u hrvatskome jeziku (Zovko Dinković, 2011.: 285 – 286.). Temeljno im je značenje izražavanje posjedovanja u prijelaznim ustrojstvima (kao u rečenicama: *Ima brata i sestru.* i *Nema ni brata ni sestru.*). Iz toga se značenja izvodi značenje postojanja koje je egzistencijalno u pravome smislu riječi (*U tome selu još ima dobrih ribara.*, *U tome selu više nema dobrih ribara.*), a značenje „nalaziti se“ smatra se nekom vrstom prijelaznoga značenja od posjedovanja prema egzistencijalnosti (*U tome gradu ima velikih zgrada.*, *U tome gradu nema velikih zgrada.*).

Za razliku od većine germanskih i romanskih jezika u kojima se, prema Birtić (2001.), složena prošla glagolska vremena tvore uz pomoć glagola *biti* i *imati*, u slavenskim se jezicima uporaba glagola *imati* pri tvorbi složenih prošlih vremena smatra rubnom pojavom (djelomične su iznimke zabilježene u makedonskome i kašupskome jeziku). Taj se glagol „javlja u egzistencijalnim rečenicama u južno-slavenskim jezicima i u ograničenoj uporabi u nekih istočnoslavenskih jezika, a dio je egzistencijalne konstrukcije i nekih romanskih jezika (francuski, španjolski)“ (Birtić, 2001.: 8.).

Silić i Pranjaković (2007.: 317.) objašnjavaju da egzistencijalni glagoli znače postojanje i da su dopuna kojom se označuje ono što jest ili ono što nije, a ono čega ima ili ono čega nema dolazi u genitivu. Među četirima rečenicama navode i ove: *Tamo nema nikoga.*, *Bilo je svakakvih prijedloga.* Pridodamo li tim dvama primjerima još i primjere s glagolom *imati*, a rečenice s glagolima *imati* i *nemati* preobličimo tako da izriču prošlo i buduće vrijeme (perfekt i futur prvi), moći će se iščitati osobitosti neraščlanjenih egzistencijalnih rečenica u hrvatskome jeziku koje bi mogle rezultirati prijenosnim odstupanjima u inojezičnome hrvatskom. Objasnjavajući da se glagoli *imati* i *biti* kad znače „postojati“ rabe u „istim kontekstima (s istim značenjima), ali u različitim vremenima“, Raguž (2010.: 367.) napominje da glagol *imati* dolazi u prezentu, a da ga u prošlom i budućem vremenu zamjenjuje glagol *biti* što potkrjepljuje primjerima: „*Ima vode/kruha/puno ljudi* itd., *Bilo je vode/kruha/puno ljudi* itd., *Bit će vode/kruha/puno ljudi* itd., *Bilo je, ima i bit će svega* što nam treba.“. Feleszko (1995., prema Kuna, 2012.: 58.) to naziva „supletivizmom vremenske paradigme“.

Glagoli *imati* i *biti* u egzistencijalnim su rečenicama u trećoj osobi jednine prezenta, ali bez sročnosti sa subjektom. Već je navedeno da u hrvatskim egzistencijalnim rečenicama dolazi genitiv, a ne akuzativ kao u njemačkome jeziku.¹³ Primjeri

¹³ Gast i Haas (2011.: 131.) navode da se u njemačkome jeziku najčešće rabi egzistencijalno ustrojstvo *es gibt + akuzativ* (Es gibt einen Mann in dieser Stadt, der alles weis.), ali napominju da je na jugu

rečenica u perfektu i futuru prvom potvrđuju da se pri preobličivanju u hrvatskome jeziku mijenja i glagol. Umjesto glagola *imati* i *nemati* rabi se glagol *biti*¹⁴ pa primjeri u prezentu glase *Tamo ima nekoga.*, *Tamo nema nikoga.*, u perfektu *Tamo je bilo nekoga.*, *Tamo nije bilo nikoga.*, a u futuru prvome *Tamo će biti nekoga.*, *Tamo ne će biti nikoga.*

U njemačkome jeziku te promjene nema (prezent: *Es gibt ein Kino in der Stadtmitte.*, perfekt: *Es gab ein Kino in der Stadtmitte.*, futur prvi: *Es wird (demnächst) ein Kino in der Stadtmitte geben.*),¹⁵ što znači da se u svim vremenima rabi isti glagol (*geben*) pa se u inojezičnome hrvatskom javljaju odstupanja u prezentu, kao primjerice **Tamo ima dobre ljude.*, odnosno u perfektu, kao npr. **Tamo je imalo dobre ljude.*, prema njemačkim inačicama *Dort gibt es nette Leute.* (prezent) i *Dort gab es nette Leute.* (perfekt).

Prototipna egzistencijalna rečenica može se prikazati ovako: Lok – V – NP (oznaka mjesta – glagol – imenički izraz). Mnogi autori, prema Zovko Dinković (2011.: 287), ističu da glagol i imenički izraz pripadaju temi, a na mjestu teme nalazi se oznaka mjesta. Imenički izraz prototipno je u genitivu.

U hrvatskome se jeziku uz glagol *nema* može rabiti i genitiv jednine i genitiv množine (*U tome selu više nema dobrog ribara/dobrih ribara.*, *U tome gradu nema velike zgrade/velikih zgrada.*), a uz glagol *ima* češća je dopuna u genitivu množine (*U tome selu još ima dobrih ribara.*, *U tome gradu ima velikih zgrada.*) jer genitiv uz glagol *imati* uglavnom ima dijelno (partitivno) značenje pa dopune u genitivu jednine nisu uobičajene kada je riječ o imeničkim izrazima koji znače nešto nedjeljivo (**U tome selu još ima dobrog ribara.*, **U tome gradu ima velike zgrade.*). Dopuna u genitivu jednine uz glagol *ima* prihvatljiva je ako je imenički izraz semantički nebrojiv (*Na ovome polju ima mlade pšenice.*, *U Jadranskome moru ima plave ribe.*)¹⁶

Egzistencijalne rečenice u inojezičnome hrvatskom

Kontrastivnim prikazivanjem navedenih egzistencijalnih rečenica mogao bi se spriječiti ili barem ublažiti negativan prijenos iz materinskoga njemačkog u inojezični hrvatski. Treba imati na umu da se radi o složenim morfosintaktičkim ustrojstvima

češća inačica *es hat* + akuzativ (*Es hat einen Mann in dieser Stadt, der alles weis.*). Dakle u prvome se primjeru rabi glagol *geben*, a u drugome glagol *haben*, a doslovno bi prevedene na hrvatski jezik obje rečenice glasile: **Ima čovjeka u ovome gradu koji zna sve.*

¹⁴ Ako se glagolima *imati* i *nemati* izražava (ne)posjedovanje, glagol se ne mijenja (*On ima kuće.* – *On nema kuće.*, *On je imao kuće.* – *On nije imao kuće.*).

¹⁵ Doslovno bi prevedene na hrvatski jezik te rečenice glasile: **Ima kino u centru grada.*, **Imalo je kino u centru grada.*, **Imat će (uskoro) kino u centru grada.*

¹⁶ Raščlanivši ukupno 744 egzistencijalne rečenice s glagolom *imati* izdvojene iz Hrvatskoga nacionalnoga korpusa, Birtić (2001.) zaključuje da se množinski oblici imenica rabe u 77 % primjera. Zanimljivo je istaknuti da je Birtić pronašla i 8 % primjera egzistencijalnih rečenica s argumentom u nominativu pri čemu je najveći „broj primjera s obrascem: *ima* + *jedan/nekakav* + *singularna imenica u nominativu*“ (41 % od ukupno 61 primjera).

koja se u cijelosti ne mogu obraditi u okviru jedne nastavne jedinice, što znači da će se te egzistencijalne rečenice u inojezičnome hrvatskom izravno ili neizravno poučavati ne samo u okviru nekoliko različitih nastavnih jedinica nego vjerojatno i u okviru različitih razina ovladavanja inim jezikom. Složeni se gramatički odnosi ne mogu razumjeti bez razumijevanja jednostavnih gramatičkih odnosa pa je nužno prethodno ovladati mnogim temeljnim morfološkim i sintaktičkim pravilima hrvatskoga jezika.

Prije obrade egzistencijalnih rečenica potrebno je usvojiti prototipni, osnovni red riječi tipičan za mnoge indoeuropske jezike pa tako i hrvatski,¹⁷ čak četiri padeža (nominativ, genitiv, akuzativ i lokativ) te tri osnovna glagolska vremena (prezent, perfekt i futur prvi). Dakle, pri poučavanju treba imati na umu načela postupnosti i sustavnosti,¹⁸ a ako se radi o različitim dobnim skupinama i načelo primjerenosti dobi učenika.

Prikaz obrade egzistencijalnih rečenica s obzirom na dob učenika

Obrada egzistencijalnih rečenica u nastavi hrvatskoga jezika prikazat će se s obzirom na dob učenika odnosno s obzirom na različite obrazovne razine. Prvi primjer odnosit će se na djecu – nasljedne govornike hrvatskoga jezika uključene u program hrvatske nastave u inozemstvu, a drugi primjer na odrasle učenike uključene u različite programe učenja inojezičnoga hrvatskog u Republici Hrvatskoj.

Egzistencijalne rečenice na različitim razinama ovladavanja jezikom učenika školske dobi

Djeca, nasljedni govornici hrvatskoga jezika u državama njemačkoga govornog područja, odabrana su jer su kao skupina heterogeniji kada je riječ o prvome (materinskome) jeziku za razliku od inojezičnih učenika uključenih u hrvatski obrazovni sustav.¹⁹ Iako većina te djece smatra hrvatski svojim materinskim jezikom (76,5 %), istraživanja su pokazala da im je prvi jezik njemački, a komunikacijska kompetencija kada je riječ o hrvatskome puno slabija pa se i hrvatski može smatrati tek njihovim drugim jezikom (Pavličević-Franić i Aladrović Slovaček, 2012.: 187).

¹⁷ Osnovni red riječi prikazuje se oznakom SVO (subject – verb – object) ili hrvatskom oznakom SPO (subjekt – predikat – objekt).

¹⁸ Od poznatoga prema nepoznatomu, od konkretnoga prema apstraktnomu, od lakšega prema težemu, od jednostavnoga prema složenomu što znači da se obradi egzistencijalnih rečenica mora pristupiti u okviru više nastavnih jedinica.

¹⁹ Prema Programu hrvatskoga jezika za pripremnu nastavu za učenike osnovnih i srednjih škola koji ne znaju ili nedostavno znaju hrvatski jezik (NN 151./2011.) riječ je o najmanje trima kategorijama inojezičnih učenika: jedni su oni koji žive u Hrvatskoj i kojima je neki od manjinskih jezika materinski, a hrvatski im je drugi jezik, drugi su oni koji su se nedavno doselili u Hrvatsku i kojima je hrvatski strani jezik, dok treću kategoriju čine nasljedni govornici koji u nekome stupnju poznaju hrvatski, barem u pojedinim jezičnim djelatnostima.

Uvažavajući činjenicu da je sastav učenika u nastavnoj grupi vrlo heterogen jer ga čine učenici različite dobi, predznanja, kulturnih sredina, različitih interesa i obrazovnih potreba, *Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu* (NN 194./2003.) predviđa tri obrazovne razine:

- prva razina: 1. – 4. razreda
- druga razina: 5. – 8./9. razreda
- treća razina: 9./10. – 12. razreda.

Prva razina

Nekoliko tema u okviru komunikacijske osposobljenosti na prvoj razini predviđa opisivanje osoba, prostora, prirode (rođaci, prijatelji, poznanici, prirodna i kulturna baština Republike Hrvatske). Kao predložak mogu se rabiti fotografije, razglednice, video isječci i sl. Na toj razini nije nužno, a gotovo ni poželjno, rabiti egzistencijalne rečenice. Naglasak bi trebao biti na učenicima mnogo bližim rečenicama s posvojenim značenjem koje podrazumijevaju uporabu glagola *imati/nemati* u prezentu i dopuna u akuzativu. Iako glagol *imati/nemati* u osobnome obliku i u hrvatskom i u njemačkom traži dopunu u akuzativu, ta je razina dosta zahtjevna. Od učenika se očekuje da ovladaju hrvatskim rodovima koji se ne će u nekim primjerima slagati s njemačkim (npr. *Der Arm* – m. r. : ruka – ž. r., *die Nase* – ž. r. : nos – m. r., *das Haar* – s. r. : kosa – ž. r.), da ovladaju trima hrvatskim imeničkim vrstama,²⁰ odnosno nastavcima za akuzativ jednine i množine, a u okviru toga da primjenjuju pravila raspodjele nastavaka u muškome rodu jednine te da, na višim razinama, razlikuju imeničku i pridjevnu sklonidbu (određenu i neodređenu).

Kako bi se što uspješnije ovladalo kategorijom roda i spriječila prijenosna odstupanja, na početnoj se razini mogu ponuditi različite igre u kojima će učenici prepoznati rod hrvatskih imenica i uspoređivati ga s rodom njemačkih imenica, npr. slikovni predložak koji treba obojiti tako da sve imenice muškoga roda budu plave boje, imenice ženskoga roda crvene, a imenice srednjega roda žute boje. Učenici se podijele u dvije skupine. Jedna skupina boji imenice s obzirom na rod u hrvatskome jeziku, a druga s obzirom na rod u njemačkome jeziku. Na kraju se predlošci uspoređuju i izvode se zaključci. Potom se učenicima mogu ponuditi sličice na kojima je npr. voće, povrće, školski pribor i sl. Svaki učenik uzima nekoliko kartica, a potom slijede pitanja i odgovori tipa: *Imaš li _____? Ja nemam _____, ali imam _____.* *Imaš li ti _____?* Učenici četvrtoga razreda za domaću zadaću mogu i samostalno opisati neku njima blisku osobu, ali trebaju rabiti i neodređene pridjeve (npr. *Moj brat ima kratku crnu kosu. Ima velike oči i malen nos.*).

²⁰ Prema nastavku u genitivu jednine imenice se dijele na *vrstu a* (imenice muškoga i srednjega roda koje u G jd. imaju nastavak -a), *vrstu e* (imenice ženskoga roda koje u G jd. imaju nastavak -e) i *vrstu i* (imenice ženskoga roda koje u G jd. imaju nastavak -i).

Nakon uvježbavanja akuzativa uz glagol *imati* može se pristupiti uvježbavanju genitiva. Učenicima se nude slikovni predlošci koji prikazuju npr. šumu, more, zoološki vrt itd., a oni u grupama trebaju navesti što više imenica kao odgovor na pitanje Čega ima u šumi/moru/zoološkom vrtu? Upućuje ih se da odgovore daju u množini čime se smanjuje mogućnost odstupanja s obzirom na rod jer je nastavak *-a* najčešći nastavak u G mn. u vrsti *a* i vrsti *e*.

Druga razina

U okviru komunikacijske osposobljenosti na drugoj razini teme se proširuju pa se od učenika između ostaloga očekuje da opišu svoj izgled i usporede ga s opisom drugih osoba (sličnosti i razlike), pismeno predstave Republiku Hrvatsku, njezine simbole i glavni grad. U okviru gramatičke osposobljenosti naglasak je na raščlambi gramatičkoga ustrojstva rečenice. Ta razina podrazumijeva pravilnu uporabu složenijih ustrojstava pa se u okviru nje ponavlja sprezanje glagola *imati/nemati* u prezentu, glagola *biti* u perfektu i futuru prvom, vježba sklonidba imenica i pridjeva, objašnjava razliku između određenih i neodređenih pridjeva i njihovih sklonidaba (kategorija koja ne postoji u njemačkome jeziku). Prije pismenoga opisa Zagreba od učenika se traži da navedu što Zagreb ima, a što nema. Nudi im se slikovni predložak (prilagođeni plan grada s fotografijama najpoznatijih mjesta u gradu – crkve, spomenici, institucije, tržnica Dolac...), a potom se razgovor usmjerava na tržnicu i postavlja se pitanje čega *ima/nema* na tržnici. Na taj se način implicitno uvodi egzistencijalna rečenica. Učenicima se može ponuditi zadatak nadopunjavanja rečenica pri čemu sličice voća i povrća koje se može pronaći na tržnici treba zamijeniti riječima u odgovarajućem padežu. Naglasak je na leksičko-gramatičkoj točnosti. Razvija se rječnik i uvježbava dijelni genitiv. Učenicima se skreće pozornost na činjenicu da su u hrvatskome moguće rečenice s neizrečenim subjektom što će se ponoviti kasnije pri obradi egzistencijalne rečenice kada će ih se podsjetiti na oblik gl. *imati/nemati* u 3. osobi jednine, a potom će se taj oblik usporediti s neosobnim oblikom istih glagola.

Treća razina

Na trećoj se razini očekuje samostalna i aktivna uporaba svih jezičnih djelatnosti u različitim priopćajnim situacijama, utvrđuju se morfološke posebnosti hrvatskoga jezika u oprjeci s jezikom zemlje boravka (npr. raščlanjuju se razlike između glagolskih oblika) i uspoređuju sintaktička rješenja. Predviđeno je pisanje reportaža o zavičaju i Republici Hrvatskoj te putopisa u kojima bi se uspoređivali hrvatski krajolici i krajolici u zemlji boravka. U okviru tih reportaža i putopisa moguća je eksplicitna raščlamba egzistencijalnih rečenica. Učenici mogu započeti reportažu ili putopis opisom zavičaja svojih roditelja (kako izgleda, čega tamo ima), a potom ga usporediti s krajem u kojem danas žive. Pri tome će se rabiti egzistencijalne rečenice s glagolom u prezentu (npr. *U zavičaju mojih roditelja ima _____*), a učenike

će se upozoravati na razliku u glagolskoj rekciji (hrv. *Ima* + G, njem. *Es gibt* + A). Uz pomoć starih obiteljskih fotografija učenici mogu uspoređivati kako je zavičaj njihovih roditelja izgledao nekad, a kako izgleda sada što omogućava usporedbu egzistencijalnih rečenica u prošleme vremenu i uočavanje razlika između jezika. U hrvatskom je nužna promjena glagola, tj. umjesto neosobnoga glagola *ima* rabi se neosobni oblik glagola *biti* u prošleme vremenu (*bilo je*), dok se u njemačkom rabi isti glagol bez obzira na vremensku preobliku rečenice. Slijede vježbe s egzistencijalnim rečenicama u različitim glagolskim vremenima (prezentu, perfektu i futuru).

Egzistencijalne rečenice na različitim razinama ovladavanja jezikom odraslih polaznika

Načelo postupnosti i sustavnosti primjenjuje se i pri obradi egzistencijalnih rečenica kada je riječ o odraslim polaznicima. Razine u tom slučaju više ne će biti povezane s dobi učenika (svi polaznici stariji od 18 godina smatraju se odraslima), nego će se polaznici dijeliti na tri razine ovisno o tome koliko su ovladali inojezičnim hrvatskim. Te bi razine odgovarale sljedećim razinama prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike (ZEROJ):

- početna razina: A1 – A2,
- srednja razina: B1 – B2 i
- napredna razina: C1 – C2.

Početna razina

Egzistencijalne se rečenice mogu uvoditi već na početnim razinama ovladavanja inojezičnim hrvatskim, ali tek nakon obrade prezenta glagola *imati* i padeža – genitiva i akuzativa. U novije se vrijeme uz tradicijski redosljed poučavanja padeža u materinskome hrvatskom (NGDAVLI), padeži nerijetko poučavaju i po funkcionalnome redosljedu (NAGDLIV), a istraživanja zastupljenosti hrvatskih padeža²¹ pokazuju da su tri najzastupljenija padeža nominativ, akuzativ i genitiv pa je i pri poučavanju inojezičnoga hrvatskoga došlo do određenih promjena. Prema Udier, Gulešić-Machata i Čilaš-Mikulić (2006.: 41.) u nastavnoj se praksi najboljim pokazao sljedeći redosljed obrade padeža: nominativ, akuzativ, lokativ, dativ, instrumental, genitiv i vokativ. Dakle, genitiv se obrađuje predzadnji zbog svoje velike značenjske raslojenosti što ga čini najsloženijim padežom za usvajanje, ali prijenosna odstupanja povezana s egzistencijalnim rečenicama mogu se uočiti već pri obradi lokativa kada npr. polaznici započinju opis prostorije nabranjem svega onoga što se nalazi (postoji) u njoj prevodeći njemačku rečenicu *In diesem Raum gibt es...*,²² a tek potom pokušavaju navesti gdje se što nalazi. Da bi se spriječila takva odstupanja, potrebno

²¹ Redosljed padeža prema zastupljenosti: NAGLDIV (Kolaković, 2007.: 267.), NGALID (Bašić i Jelaska, 2013.: 172.).

²² Doslovno prevedena s njemačkoga na hrvatski ta bi rečenica glasila *U ovoj prostoriji ima...*

je precizno rastumačiti zadatak, ponuditi početnu rečenicu koja zahtijeva dopunu u nominativu (npr. *U prostoriji je/su _____*...) te polaznike uputiti da pri opisu rabe prijedloge *u* i *na*.

Pri uvježbavanju genitiva polaznike se podsjeća da glagoli *imati/nemati* u značenju (ne)posjedovanja traže dopunu u akuzativu (kao i u njemačkom), ali ih se upozorava da netko ne mora posjedovati cijeli predmet nego samo neki njegov dio. Na primjeru dviju rečenica (*Ivan ima čokoladu.* i *Ivan ima čokolade.*) izvodi se zaključak o uporabi akuzativa i dijelnoga genitiva u hrvatskome jeziku. Polaznicima se daje slikovni predložak (otvoreni hladnjak) na temelju kojega moraju postaviti pitanja tipa *Ima li u hladnjaku _____?*, a potom im se nude rečenice koje treba nadopuniti (*U hladnjaku ima _____.* *U hladnjaku nema _____*). Na taj se način implicitno uvode egzistencijalne rečenice u prezentu koje se dalje mogu uvježbavati tako da se ponude pitanja kao npr. Čega ima/nema na tržnici, u kafiću, u Hrvatskoj? Ili Čega ima u Njemačkoj/Austriji/Švicarskoj, a nema u Hrvatskoj? i sl. Na toj se razini od polaznika ne zahtijeva preobličivanje predikata s obzirom na gramatičku kategoriju vremena.

Srednja razina

Na srednjoj se razini ponavljaju i nadograđuju sadržaji o kojima je bilo riječi na početnoj razini. Kada je riječ o egzistencijalnim rečenicama, to bi značilo da se očekuje složeniji imenički izraz (pridjev uz imenicu) i uspješno preobličivanje predikata s obzirom na gramatičku kategoriju vremena. Pretpostavlja se da su polaznici do tada uglavnom ovladali pridjevnom sklonidbom i da im genitivni oblici pridjeva ne bi trebali stvarati prevelike poteškoće bez obzira na to što hrvatski jezik, za razliku od njemačkoga, ima kategoriju određenih i neodređenih pridjeva koji se mijenjaju po različitim sklonidbama.

Da bi se izbjegla moguća odstupanja povezana s brojem imenice, polaznike se upozorava da glagol *nema* može imati dopunu i u genitivu jednine i u genitivu množine za razliku od glagola *ima* koji najčešće dolazi samo s množinskim oblicima imenica jer genitiv uz taj glagol uglavnom ima dijelno značenje. Slijedi uvježbavanje egzistencijalnih rečenica s brojivim i nebrojivim imenicama. Kao predložak može poslužiti prikaz reciklažnoga dvorišta i stvari koje se u njemu odlažu (papir, karton, plastika, stiropor, staklena ambalaža, stare baterije, limenke, stari lijekovi, akumulatori...). Polaznicima se nude primjeri rečenica (*U reciklažnom dvorištu ima/nema _____*) koje treba nadopuniti imenicama u odgovarajućem broju.

Preobličivanje predikata s obzirom na gramatičku kategoriju vremena u egzistencijalnim rečenicama ukazat će na još jednu ranije spomenutu razliku između hrvatskoga i njemačkoga jezika koja nerijetko rezultira negativnim prijenosom kao u primjeru **Na Kornatima je imalo magaraca*.²³ Pri preobličivanju glagol *imati/*

²³ Rečenica preuzeta iz pismenog uratka austrijske studentice nakon posjeta PP Telašćica.

nemati zamjenjuje se glagolom *biti* u perfektu kao i u futuru prvom. Pismeni sastavci u kojima polaznici opisuju neko mjesto koje su posjetili ili namjeravaju posjetiti (grad, nacionalni park, muzej i sl.) mogu poslužiti za uvježbavanje tih preoblika.

Napredna razina

Napredna razina podrazumijeva naprednoga, odnosno vrsnoga korisnika inojezičnoga hrvatskog koji rabi egzistencijalne rečenice, uočava razliku između padeža koji se u takvim primjerima rabe u njemačkome i hrvatskome jeziku, razlikuje i pravilno rabi brojive i nebrojive imenice u odgovarajućem broju, a pri preobličivanju predikata s obzirom na gramatičku kategoriju vremena zamjenjuje oblik *ima/nema* odgovarajućim oblicima glagola *biti*. Pozornost se usmjerava na razlikovanje prototipnih i neprototipnih egzistencijalnih rečenica. Prototipne se mogu prikazati ovako: Lok – V – NP (oznaka mjesta – glagol – imenički izraz), a neprototipne ovako: NP – V – Lok (imenički izraz – glagol – oznaka mjesta). Egzistencijalne rečenice s imeničkim izrazom u genitivu na početku rečenice (npr. *Dobrih ribara ima u tome selu. Velikih zgrada nema u tome gradu.*) stilski su obilježene i u sebi nose određenu značenjsku implikaciju (suprotnost),²⁴ a redosljed NP – V – Lok karakterističan je za lokacijske rečenice u kojima je imenički izraz u nominativu. Osim toga Babby (1980., prema Zovko Dinković 2011.: 288.) smatra da se potvrdne izjavne rečenice od egzistencijalnih razlikuju po redosljedu subjekta i predikata (dopunu u genitivu Babby smatra subjektom egzistencijalnih rečenica) pa je u izjavnim rečenicama na prvome mjestu subjekt, a na drugome predikat za razliku od egzistencijalnih rečenica u kojima predikat prethodi subjektu.²⁵ Niječne se izjavne rečenice od egzistencijalnih razlikuju po padežima u kojima se nalazi subjekt (u niječnim izjavnim rečenicama subjekt je u nominativu, a u egzistencijalnim u genitivu).²⁶

Da bi se uvježbale razlike između prototipne i neprototipne egzistencijalne rečenice i na slikovit način oprimjerile neprototipne rečenice, od polaznika se može tražiti da se prisjete svega onoga čega ima u njihovoj zemlji, a nema u Hrvatskoj i obrnuto²⁷ te da sastave rečenice prema zadanom predlošku. Na kraju se vrsne polaznike upozorava na činjenicu da se u nekim hrvatskim dijalektima mogu čuti

²⁴ Rečenica *Dobrih ribara ima u tome selu.* podrazumijevala bi da ih u nekom drugom selu nema, a rečenica *Velikih zgrada nema u tome gradu.* da ih u nekom drugom gradu ima za razliku od prototipnih egzistencijalnih rečenica *U tome selu ima dobrih ribara.* i *U tome gradu nema velikih zgrada.* koje nemaju takvo značenje. Dakle promjena reda riječi u egzistencijalnim rečenicama može rezultirati proširenjem značenja bez obzira na glagolsko vrijeme predikata.

²⁵ Usp. Zovko Dinković (2011.: 288.): *Crteži i slike bili su na stolu. – Na stolu je bilo crteža i slika.*

²⁶ Usp. Zovko Dinković (2011.: 288.): *Na stolu nisu bili crteži i slike. – Na stolu nije bilo crteža i slika.*

²⁷ Ako polaznici dolaze iz različitih zemalja njemačkoga govornog područja (njemački se jezik govori u Njemačkoj, Austriji, Lihtenštajnu, Luksemburgu, u većem dijelu Švicarske, u Južnom Tirolu i istočnim kantonima Belgije kao i južnim kantonima Danske), na ovaj se način usput razvijaju i međukulturalne kompetencije.

egzistencijalne rečenice u kojima se rabi glagol *biti* i u prezentu.²⁸ Navodeći primjer *U njega je krasnih slika.*, Zovko Dinković (2011.: 284.) naglašava da postoji bitno značenjsko ograničenje – prostorna oznaka mora izražavati živoga posjednika, tj. izraz *u njega* mora se tumačiti kao oznaka nečijega fizičkog prostora (u njegovoj kući, stanu, uredu), a rečenica mora biti neosobna jer bi inače došlo do promjene značenja, tj. da postoji sročnost s dopunom u množini, govorilo bi se o tome kakve su slike, a ne bi se utvrđivalo njihovo postojanje ili nepostojanje (*U njega su krasne slike.*) stoga rečenica *Njegove su slike krasne.* može biti parafraza primjera *U njega su krasne slike.*, ali ne i primjera *U njega je krasnih slika.*²⁹

Polaznicima se daju primjeri takvih rečenica s glagolom *biti* u prezentu u kojima treba utvrditi postojanje ili nepostojanje sročnosti, objasniti značenje rečenica i razvrstati ih u dvije skupine (egzistencijalne i ostale rečenice). Potom im se mogu ponuditi zadatci povezivanja ili nadopunjavanja rečenica, a za domaću zadaću i opis neke osobe koji uključuje uporabu egzistencijalnih rečenica čiji su predikati u različitim vremenima te egzistencijalnih rečenica s glagolom *biti* u prezentu.

Zaključak

Jezična su odstupanja sastavni dio procesa ovladavanja inim jezikom. Prijenosna odstupanja prevladavaju na početnoj razini učenja inoga jezika, a razvojna na srednjoj razini. Pri usvajanju složenih morfosintaktičkih ustrojstava odstupanja se mogu pojaviti na nekoliko jezičnih razina istovremeno. Neka odstupanja bit će lako prepoznatljiva i ne će rezultirati nerazumijevanjem, dok bi druga, pogotovo u nedostatku konteksta, mogla prouzročiti komunikacijski nesporazum. Prepoznavanje prijenosnih odstupanja tek je prvi, ali možda i najvažniji korak u procesu poučavanja inoga jezika pa su rezultati istraživanja takvih odstupanja dragocjen putokaz inojezičnim nastavnicima.

Poznavanje prijenosnih odstupanja omogućit će inojezičnim nastavnicima osmišljavanje odgovarajućih aktivnosti koje će smanjiti negativan prijenos iz materinskoga jezika i spriječiti ukorjenjivanje takvih odstupanja. Ako nastavnici znaju da se ne-

²⁸ Prema Zovko Dinković (2011.: 284.) takve su rečenice u određenim regioletima stilski obilježene kao arhaične, a u drugima se pojavljuju u svakodnevnoj uporabi.

²⁹ Ako se prijedložno padežni izraz *u* + *genitiv* tumači u značenju posvojnosti, treba imati na umu da taj izraz podrazumijeva neotuđivu posvojnost (Kuna, 2012.: 56.). Kuna (1999.: 39.) navodi da je Veber „lucidno uočio tu vezu i jasno je odredio, ali je to palo u zaborav“ odnosno „posebnost i obilježenost toga prijedložno padežnoga izraza u našim gramatikama nije naznačivana sve do Raguževe *Praktične hrvatske gramatika* (1997.). Primjerima *U njih nema smokava. – Što ima novo u tebe? – U njega velika glava – U njih ima svašta. – U djece se to lako liječi.* Raguž (2010.: 162.) potkrjepljuje značenja toga prijedložno padežnoga izraza: položaj u vlasništvu ili u području nekoga. Kuna (1999.: 40.) ističe da prototipno mjesno (prostorno) značenje toga prijedloga može biti očuvano i u posvojnim sintagmama što stvara semantičku nepreciznost pa izraz *u nas* u rečenici *Par levisica u nas stoji 15 maraka.* može biti interpretiran kao posjednik, ali i kao priložna oznaka („posjedovano ne mora biti naše već se ono samo prodaje u (*kod*) nas“). Ako se taj izraz shvati kao posjednik, mogao bi se zamijeniti posvojnomo zamjenicom (*Par naših levisica stoji 15 maraka.*).

raščlanjene egzistencijalne rečenice s *es gibt* + *akuzativ* u njemačkome jeziku često rabe, a hrvatska se istovrijednica *ima* javlja puno rjeđe i zahtijeva genitiv, mogu na vrijeme osmisliti pristup obradi. Njihovo kontrastivno prikazivanje u njemačkome i hrvatskome jeziku moglo bi spriječiti ili barem ublažiti negativan prijenos iz materinskoga ili prvoga jezika u ciljni jezik.

Pristup obradi ovisit će o dobi učenika i/ili stupnju poznavanja inoga jezika. Pri obradi složenih gramatičkih odnosa valja imati na umu načela postupnosti, sustavnosti i primjerenosti dobi učenika. Pri poučavanju učenika mlađe dobi, nasljednih govornika hrvatskoga jezika, naglasak će biti na razvijanju kognitivno-afektivnih sposobnosti (u prvome su planu kulturološki sadržaji i komunikacijska osposobljenost), a kontrastivni će pristup značajniju ulogu imati pri poučavanju odraslih polaznika kojima je hrvatski strani jezik (u prvome su planu leksička, gramatička i sintaktička točnost). Poučavanje će na početnim razinama biti implicitno, a na višim će se inzistirati na usporedbi dvaju jezika i pronalasku odgovarajućih prijevodnih istovrijednica. Dakle, složena ustrojstva poput egzistencijalnih rečenica zahtijevaju izravnu ili neizravnu obradu ne samo u okviru više nastavnih jedinica, već i u okviru različitih razina ovladavanja inim jezikom. Uspješan bi inojezični nastavnik između ostaloga morao poznavati i osnovne razlike između materinskoga ili prvoga jezika svojih učenika i jezika koji poučava, a kontrastivna bi analiza trebala biti neizostavna sastavnica procesa poučavanja, odnosno ovladavanja inim jezikom.

Literatura

- Barić, Eugenija – Lončarić, Mijo – Malić, Dragica – Pavešić, Slavko – Peti, Mirko – Zečević, Vesna – Znika, Marija, 1995., Hrvatska gramatika, Školska knjiga, Zagreb
- Bašić, Marijana – Jelaska, Zrinka, 2013., Zastupljenost padežnih značenja u hrvatskome jeziku, u Cvikić, Lidija – Petrovska, Elena (ur.), Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe / Prv, vtor, drug jazik: hrvatsko-makedonski sporedbi, str. 264. – 282., HFD, Zagreb
- Bežen, Ante – Bošnjak, Milan (ur.), 2012., Hrvatska nastava u inozemstvu: priručnik za učiteljice i učitelje, MZOS i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- Birtić, Matea, 2001., Imati ili biti, Riječ, god. 7., br. 2., str. 7. – 14.
- Brač, Ivana, 2017., Instrumental u kopulativnim rečenicama, FLUMINENSIA: časopis za filološka istraživanja, god. 29., br. 1., str. 29. – 44.
- Brown, Douglas H., 1980., Principles of Language Learning and Teaching, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey
- Češi, Marijana – Cvikić, Lidija – Milović, Sanja (ur.), 2012., Inojezični učenik u okruženju hrvatskoga jezika: okviri za uključivanje inojezičnih učenika u odgoj i obrazovanje na hrvatskome jeziku, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb
- Ellis, Rod, 1994., The Study of Second Language Acquisition, Oxford University Press, Oxford
- Fisiak, Jacek (ur.), 1985., Contrastive Linguistics: Prospects and Problems, Pergamon Press, Oxford, New York, Toronto, Sydney, Paris, Frankfurt

- Gast, Volker – Haas, Florian, 2011., On the Distribution of Subject Properties in Formulaic Presentations of Germanic and Romance, u Malchukov, Andrej – Siewierska, Anna (ur.), Impersonal Constructions: A Cross-Linguistic Perspective, str. 127. – 166., John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, Philadelphia
- Ivić, Milka, 1970, Pravci u lingvistici, Državna založba Slovenije, Ljubljana
- Jelaska, Zrinka, 2005., Materinski, drugi, strani i ostali jezici, u Jelaska, Zrinka (ur.), Hrvatski kao drugi i strani jezik, str. 24. – 37., Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
- Jelaska, Zrinka, 2007., Ovladavanje jezikom: izvornojezična i inojezična istraživanja. LAHOR: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, god. 1., br. 3., str. 86. – 99.
- Joseph, Brian D., 2000., What Gives with es gibt? Typological and Comparative Perspectives on Existentials in German, Germanic, and Indo-European, American Journal of Germanic Linguistics and Literatures, god. 12., br. 2., str. 187. – 200.
- Katičić, Radoslav, 2002., Sintaksa hrvatskoga književnoga jezika, HAZU i Nakladni zavod Globus, Zagreb
- Kolaković, Zrinka, 2007., Zastupljenost padeža u hrvatskome jeziku u pisanim i govornim tekstovima, LAHOR: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, god. 2., br. 4., str. 242. – 270.
- Kuna, Branko, 1999., O izricanju posvojnosti prijedložnim genitivnim izrazima, Jezikoslovlje, god. 2., br. 2. – 3., str. 34. – 44.
- Kuna, Branko, 2012., Predikatna i vanjska posvojnost u hrvatskome jeziku, Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek
- Macan, Željka – Kolaković, Zrinka, 2008., Prijenosna odstupanja govornika njemačkoga u ovladavanju hrvatskim jezikom, LAHOR: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, god. 1., br. 5., 34. – 52.
- Medved Krajnović, Marta, 2010., Od jednojezičnosti do višejezičnosti: uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom, Leykam international, Zagreb
- Ministarstvo prosvjete i športa, 2003., Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu, <https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/kurikulum-hrvatske-nastave-u-inozemstvu.pdf> (27. 4. 2017.)
- Newman, John, 1998., The Origin of the German es gibt Construction, Typological studies in Language, br. 36., str. 307. – 326.
- Pavličević-Franić, Dunja – Aladrović Slovaček, Katarina, 2012., Mastering Morphological Competence in the Acquisition of Croatian as L2, u Akbarov, Azamat – Cook, Vivian (ur.), Approaches and Methods in Second and Foreign Language Teaching, str. 187. – 198., International Burch University, Sarajevo
- Prebeg-Vilke, Mirjana, 1977., Uvod u glotodidaktiku, Školska knjiga, Zagreb
- Raguž, Dragutin, 2010., Gramatika hrvatskoga jezika, Vlastito izdanje, Zagreb
- Silić, Josip – Pranjковиć, Ivo, 2007., Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta, Školska knjiga, Zagreb
- Udier, Sanda Lucija – Gulešić-Machata, Milvia – Čilaš-Mikulić, Marica, 2006., Gramatičko-semantički pristup obradi padeža, LAHOR: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, god. 1., br. 1., str. 36. – 48.
- Vrljić, Stojan, 2011., Utjecaj materinskog jezika kao prvog jezika na ovladavanje drugim i stranim jezikom, LINGUA MONTENEGRINA: časopis za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja, god. 4., sv. 1., br. 7., str. 101. – 114.

Zovko Dinković, Irena, 2011., Egzistencijalni glagoli u hrvatskome, *Suvremena lingvistika*, god. 37., br. 72., str. 279. – 294.

Weinert, Regina, 2013, Presentational/Existential Structures in Spoken versus Written German: Es Gibt and SEIN, *Journal of Germanic Linguistics*, god. 25., br. 1., 37. – 79.

Sažetak

Marijana Bašić, Zadar

UDK 372.461:811.163.42'242, izvorni znanstveni rad
primljen 2.rujna 2017., prihvaćen za tisak 10. studenoga 2017.

Contrastive Approach to Teaching Existential Constructions
in Croatian as a Second Language

This paper deals with the contrastive approach to teaching Croatian as a second language on the example of analysis of existential constructions. It offers a short overview of the studies on transfer errors from the German language during acquisition of Croatian as a second language, and then analyses existential constructions in these two languages in more detail, comparing them as well. What follows is an analysis of existential constructions with regard to the students' age or language proficiency. The first group consists of heritage speakers of Croatian language in German speaking countries involved in the program of learning Croatian abroad, while the second group consists of adult learners involved in different programs of learning Croatian as a second language in the Republic of Croatia. Since complex morphosyntactic structures cannot be entirely covered within one teaching lesson, the proposition to cover them in terms of three different levels of command of Croatian as a second language for both age groups has been offered, with the aim of preventing or at least mitigating the negative transfer from the dominant language system to the target language. Attention is being paid not only to the principle of appropriateness to students' age or language proficiency, but to principles of gradualness and systematicness as well, so the use implicit instruction of existential constructions has been suggested on lower levels, and explicit instruction on higher levels.

**ODJECI ZAKLJUČAKA
VIJEĆA ZA NORMU HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA
U HRVATSKIM PRAVOPISIMA**

Slavica Vrsaljko

Uvodna razmatranja



hrvatska pravopisna zbilja oduvijek je bila vezana uz društveno-politička previranja, pa se burna hrvatska povijest odrazila i na pravopisne mijene, koje su često bile nametane iz tuđih političkih središta. Kako se hrvatski